

Paulo Freire (1921-1997)

20. yüzyılın en önemli eğitimcilerinden biri olan Paulo Freire, Brezilya'nın en fakir bölgelerinden biri olan Recife'de doğdu. Hukuk fakültesini bitirdikten sonra bir süre avukatlık yaptı. Sonradan, öğretmen olan ilk eşinin de etkisiyle pedagojiye yöneldi ve akademik çalışmalarını bu alanda sürdürdü. Ülkesinde iki kere tutuklandı; 1964 yılında gönüllü sürgüne gitti. 1980'de ülkesine geri döndü. 1986'da UNESCO'nun Barış Eğitimi Ödülü'nü aldı. 1989'da Brezilya'nın en kalabalık eyaleti olan São Paulo'da eğitim bakanı oldu ve teorilerini hayata geçirme fırsatı yakaladı. Arkasında, birçok dile çevrilen geniş bir külliyat bıraktı. Öğrencinin, öğrenme faaliyetinin bir parçası olarak kendi gerçekliğini anlaması gerektiğini öne süren bir pedagojik anlayış geliştirdi.

Yazarın Türkçede yayımlanmış kitapları şunlardır:

Ezilenlerin Pedagojisi, çev. Dilek Hattatoğlu ve Erol Özbek, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1991; [Donaldo Macedo ile] *Okuryazarlık: Sözcükleri ve Dünyayı Okuma*, çev. Serap Ayhan, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1998; *Yüreğin Pedagojisi*, çev. Özgür Orhangazi, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2014; *Özgürlüğün Pedagojisi*, çev. Gülden Kurt Gevinç, İstanbul: Yordam Kitap, 2019; *Kültür İşçileri Olarak Öğretmenler*, çev. Çağdaş Sümer, İstanbul: Yordam Kitap, 2019; *Umudun Pedagojisi*, çev. Çağdaş Sümer, İstanbul: Yordam Kitap, 2021.

Eserin Orijinal Adı:

Pedagogy of Hope:

Reliving Pedagogy of the Oppressed

(Bloomsbury Academic, Londra ve New York, 2014)

UMUDUN PEDAGOJİSİ

Ezilenlerin Pedagojisi'ni Yeniden Yaşamak

Paulo Freire

İngilizceden Çeviren:

Çağdaş Sümer

Yordam Kitap: 402 • **Umudun Pedagojisi** • Paulo Freire
ISBN 978-605-172-501-7 • *Çeviri:* Çağdaş Sümer • *Düzeltilme:* Volkan Alıcı
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Ekim 2021
© Villa das Letras; © Yordam Kitap, 2020

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

UMUDUN PEDAGOJİSİ

Ezilenlerin Pedagojisi'ni Yeniden Yaşamak

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ SÖZLERİ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	19
İKİNCİ BÖLÜM	61
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	99
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	124
BEŞİNCİ BÖLÜM	162
ALTINCI BÖLÜM	183
YEDİNCİ BÖLÜM	216
SONSÖZ	237
NOTLAR	241

Bana yaşama zevkini geri veren
Ana Maria, Nita için:
Yaşam benden çok uzak,
neredeyse ümitsiz görüldüğünde...
Ona baktım!

Paulo

Armando Neves Freire'nin anısına:
Mükemmel bir kardeş, iyi bir dost.

Paulo

Stela Bruno, Silvia Temistocles
ve Reinilda için:
Kardeşçe bir kucaklamayla.

Paulo

Doksan yaşında, bir delikanlı gibi ümitli,
borcumu asla ödeyemeyeceğim
Genove Araújo için,
sevgiyle...

Paulo

Zé de Melo ve Dora için
sayısız nedenle
dostlarından bir kucaklamayla...

Paulo

AÇILIŞ SÖZLERİ

Gerçekliğe ait olgulara ayak uydurmamızı isteyen pragmatik bir söylemle kuşatılmış durumdayız. *Hayaller* ve *ütopyanın* sadece işe yaramaz değil, engelleyici de olduğu düşünülüyor. (Ne de olsa, hâkim yalanların maskesini düşürme gücüne sahip bir eğitim pratiğinin ayrılmaz parçası bunlar.) Bu durumda, *Umudun Pedagojisi: Ezilenlerin Pedagojisi'ni Yeniden Yaşamak* isimli bir kitap yazmam tuhaf görünebilir.

Benim içinse, tam aksine, ilerici bir seçimin eğitim pratiği, asla gerçeğin üzerindeki örtüyü kaldırma macerasından başka bir şey olmayacak. Bu pratik her zaman gerçeği meydana çıkarmaya yönelik bir deney olacak. Her zaman buna inandığım için benim bir eğitimci olup olmadığımı tartışanlar oldu. Bu durum, orada bulunan birisinin bana anlattığına göre, kısa bir süre önce Paris'teki bir UNESCO toplantısında da yaşanmış. Latin Amerika temsilcileri bana saygın bir eğitimci sıfatının atfedilmesini reddetmişler. En azından onların bildiği kadarıyla bir eğitimci değilmişim. Dahası, beni abartılı “siyasallaşmam” nedeniyle eleştirmişler.

“Fazla siyasi” olduğum için bana eğitimci statüsü vermeyi reddederken, en az benim kadar siyasi olduklarını algılayamamışlar. Elbette parmaklıkların iki karşıt tarafındaydık biz. Ne onlar “tarafsızdı” ne de ben.

Öte yandan, üniversitede öğretim üyesi olan bir dostum gibi düşünen sayısız insanın var olduğuna inanıyorum. Beni ara-

maya gelmiş, hayretler içinde, “Ama Paul... Bugün Brezilya’da bizi nefessiz bırakana benzer, utanması olmayan, yozlaşmayla dolu bir cehennem çukurunda *Umudun Pedagojisi* mi?” diye sormuştu.

Gerçek şu ki, ülkemizde geçer akçe haline gelen utanmazlığın ve yozlaşmanın “demokratikleşmesi”, ortak iyiliğin hor görülmesi ve suçların cezasız kalması, ülke olup bitenlere itiraz ederek ayağa kalktığından bu yana sadece arttı ve derinleşti. Gençler ve yaşını almamış yetişkinler bile eleştirerek, samimiyet ve şeffaflık talep ederek sokaklara çıkıyorlar. İnsanlar kamusal yaşamdaki yozlaşmanın bütün kör göze parmak kanıtları karşısında seslerini yükseltiyorlar. Sokak köşelerinde, çekingene de olsa bir umut var, her birimizin içinde yeşeren bir umut. Sanki ülkenin büyük bir kısmı bu utanmazlık karşısında engelleyemediği bir kasma hissine kapılmış gibi.

Diğer yandan –kuşkusuz somut bir varlık olarak umutsuzluğu göz ardı edemesem ve bu umutsuzluğu açıklayan tarihsel, iktisadi ve toplumsal nedenleri görmezden gelemesem de– insanın varlığını ve bunu geliştirme mücadelesini umut ve hayal olmadan düşünemiyorum. Umut ontolojik bir ihtiyaçtır. Umutsuzluk, kerteriz noktasını kaybetmiş ve bu ontolojik ihtiyacın tahrif edilmiş haline dönüşmüş umuttan başka bir şey değildir.

Umutsuzluk bir program haline geldiğinde bizi felç eder, hareketsiz kılar. Kaderciliğe boyun eğeriz ve dünyayı yeniden yaratacak çetin bir mücadele için mutlak ihtiyaç duyduğumuz kuvveti toplamamız imkânsız hale gelir.

Umutluyum ve bunun nedeni sadece inatçılık değil, varoluşsal, somut bir zorunluluk.

Umutlu olduğum için, bu umuduma gerçekliği kendi başına dönüştürme gücü atfedebileceğimi ve böylece, “Umudum bana yeter!” diyerek, somut, maddi verileri hesaba katmadan kavgaya atılabileceğimi söylemek istemiyorum. Hayır, umudum zorunlu, ama yeterli değil. Tek başına kazanamaz. Fakat o olmadan müca-

delem zayıf ve titrek olur. Bir balığın kirlenmemiş bir suya ihtiyacı olması gibi bizim de eleştirel bir umuda ihtiyacımız var.

Umudun tek başına dünyayı dönüştüreceği fikri ve bu naiflikle girişilen eylem, umutsuzluğa, kötümserliğe ve kaderciliğe giden mükemmel bir yoldur. Fakat dünyayı daha iyi bir yer haline getirme mücadelesini, sanki bu mücadele sadece hesaplanmış eylemlere ya da tamamıyla bilimsel bir yaklaşıma indirgenebilirmiş gibi, umut olmadan da verme girişimi anlamsız bir yanıl-samadır. Mücadeleyi, onun etik bir niteliği olarak hakikate duyulan ihtiyaca dayanan umut olmaksızın verme çabası, umudun mücadelenin dayanak noktalarından biri olduğunu reddetmekle aynı şeydir. Daha sonra da üzerinde duracağım gibi esas mesele şudur: Umut, ontolojik bir ihtiyaç olarak, pratiğe demir atmaya ihtiyaç duyar. Ontolojik bir ihtiyaç olarak umudun, tarihsel bir somutluk kazanmak için pratiğe gereksinimi vardır. Salt ümit-varlıkta umuda yer olmamasının nedeni budur. Umut edilen şey, ham bir umut edişle elde edilemez. Sadece umut etmek, boş yere umut etmektir.

Asgari bir umut olmadan, mücadele etmeye başlayamayız. Ama mücadele olmadan da ontolojik bir ihtiyaç olarak umut heba olur, etkisini yitirir ve umutsuzluğa dönüşür. Umutsuzluk da trajik bir çaresizliğe. Umut söz konusu olduğunda bir tür eğitime ihtiyaç duyulmasının nedeni budur. Umut, aslında bireysel ve toplumsal var oluşumuz için o denli önemlidir ki, onu hatalı bir biçimde deneyimlememek, umutsuzluğa ve çaresizliğe doğru kayıp gitmesine izin vermemek için son derece özenli olmamız gerekir. Umutsuzluk ve çaresizlik, eylemsizliğin ve hareketsizliğin hem sonucu hem de nedenidir.

Ötesinde yalnızca –bazen algılanan bazen de algılanmayan– “sınanmamış imkân”ın¹ bulunduğu sınır durumlarında hem umutlu hem de umutsuz pozisyonun nedenini buluruz.

İlerici eğitimcinin görevlerinden biri, ciddi, doğru bir siyasal çözümleme yoluyla, önündeki engeller ne olursa olsun umudun

fırsatlarını gün yüzüne çıkarmaktır. Ne de olsa, umut olmadan elimizden pek az şey gelir. Umut olmadığında mücadele etmek güçleşecek ve umutsuz ya da çaresiz kişiler olarak mücadele ettiğimizde, eylemimiz intihara meyilli olacaktır. Bu durumda kendimizi kaybederiz, silahlarımızı düşürürüz ve salt yumruk yumruğa, tamamen intikam almaya yönelik bir kavgaya atılırız. Elbette cezalandırma, ceza, müeyyide unsuru –umudumuzla, etik ve tarihsel haklılığına olan inancımızla yürüttüğümüz mücadeledeki cezai öğe– mücadelenin bir ifadesi olan siyasi sürecin pedagojik doğasına içkindir. Adaletsizliklerin, suistimallerin, gaspların, yasadışı kârların, nüfuz ticaretinin, makam ve mevkiilerin kişisel çıkarların tatmini için kullanılmasının –haklı bir öfkeyle Brezilya’da mücadele vermemizin nedeni olan bütün bu şeylerin– cezalandırılmadan kalması adil olmayacaktır, tıpkı suçlu olduğuna karar verilen kişilerin, yasanın öngördüğü sınırlar içinde ağır bir cezaya çarptırılmamasının haklı bir yanının olamayacağı gibi.

Bazen dile getirildiğini duyduğumuz gibi, bunların hiçbirinin Üçüncü Dünya’nın “ayrıcılığı” olmadığını kabul etmek işe yaramaz; bu geçerli bir argüman değildir. Evet, Birinci Dünya gerçekten de her türlü skandalın örneği, her zaman kötülüğün ve sömürünün bir modeli olageldi. Sadece sömürgeciliği; işgal edilmiş, boyunduruk altına alınmış, sömürgeleştirilmiş halkların katledilmesini, bu yüzyılda yaşanan savaşları, utanç verici, küçültücü ırk ayrımcılığını ve sömürgeciliğin faili olduğu yağmayı hatırlamamız bile yeter. Hayır, onursuzluk üzerinde tekelimiz yok. Ancak bizleri en derinden yaralayan skandalları artık daha fazla görmezden gelemeyiz.

Bazı siyasetçilerin yapıp ettiklerini (Kongre’de nelerin ve hangi nedenle yapıldığını bilmeye hakkı olan) seçmenlerinden gizlemesi ve bunu püriten bir hava içinde, demokrasi adına savunarak devlet başkanına yönelik güven oylamasında “gizli oy”un arkasına saklanması –onlarca örnekten sadece biri– ne büyük

bir sinizmdir. İnsan, fiziki refahına yönelik aşgari de olsa bir risk hissetmiyorsa eğer, neden saklanır ki? Devlet başkanının “kirlenmemişliğini”, “saygınlığını”, “sorgulanamazlığını” resmen onaylarken gizlenmek niye? Bırakın bu siyasetçiler yaptıkları seçimin sorumluluğunu üstlenecek haysiyete sahip olsunlar. Bırakın savunulmaz olanı savunurken karşımıza çıksınlar.

Umutun Pedagojisi işte bu tür bir kitap. Öfke ve sevgiyle kaleme alındı ki bunlar olmadan umut da olmaz. Kitabın hoşgörüyü –müsamaha ile karıştırılmasın– ve radikalliğe dair bir savunma olmasını istedim. Sekterliğe yönelik bir eleştiri olmasını. Bu kitap ilerici postmodernliği açıklamaya ve savunmaya çalışıyor, muhafazakâr ve neoliberal postmodernliği ise reddediyor.

Atacağım ilk adım, bu kitapta “yeniden ziyaret ettiğim” *Ezilenlerin Pedagojisi*’nin ilk olarak sözel, sonraysa yazı olarak dile getirildiği çocukluğumun, gençliğimin ve ilerleyen olgunluğumun *kumaşından*, örgüsünden, ipliklerinden söz etmek ya da bunları çözümlenmek olacak.

Bu ipliklerden bazıları, tarihle –hiçbir zaman çizim tahtasından silinmeyen ama asla terk de edilmeyen kültürel izlerle, anılarla, duyarlılıklar ve duygularla, kuşuklarla, hayallerle– ve dünyama, gökyüzüme, Atlantik’in ılık sularına, “halkın uygun-suz diline, halkın doğru diline”* duyduğum hasretle yoğrulmuş bir ruhla gittiğim sürgünde son buluyor. Sürgüne gittim ve ruhumda taşıdığım, iç içe geçmiş bu denli çok iplikten oluşan belleğime ulaştım; burada yeni olgularla, yeni bilgilerle damgalandım ve bunlar bir duvar kiliminde olduğu gibi yeni tecrübeler dokudular.

Ezilenlerin Pedagojisi bütün bunlardan doğdu ve şimdi bu kitaptan –onu yazarken nasıl öğrendiğimden ve aslında bu pedagojiden ilk söz ettiğim sırada, kitabı yazmayı nasıl öğrendiğimden– söz edeceğim.

* Manuel Bandeira, “Evocação do Recife”, *Poesias*, 6. baskı (Rio de Janeiro: José Olympio, 1955), s. 191.

Sonra elinizdeki kitapta, ikinci bir adım olarak *Ezilenlerin Pedagojisi*'ne geri döneceğim. Kitabın bazı aşamalarını tartışacak ve 1970'lerde ona yöneltilen bazı eleştirileri çözümleneceğim.

Kitabın üçüncü ve son adımında, özü bizatihi *Ezilenlerin Pedagojisi* olan iplik ve dokumalardan uzun uzun bahsedeceğim. Burada *Ezilenlerin Pedagojisi*'nin beni taşıdığı, dünyanın dört bir köşesine yaptığım seyahatlerdeki bazı özel anlarımı yeniden zihnimde canlandıracağım –esasında gerçekten yeniden yaşıyor olacağım– ve bunu yaparken yeniden düşüneceğim. Ama belki de okurlarıma, *Ezilenlerin Pedagojisi*'ne geri giderken ve bugün 1970'lerdeki tecrübemin örgülerinden söz ederken bir nostalji içinde debelenme niyetinde olmadığımı belirtmeliyim. *Ezilenlerin Pedagojisi* ile yeniden karşılaşmam, yaşananlardan değil yaşanmakta olanlardan bahseden birinin tonunu taşıyacak.

1970'lerde paylaştığım, hepsi *Ezilenlerin Pedagojisi* ile ilgili olgular, tartışmalar, müzakereler, projeler, deneyler, diyaloglar, bana 1980'lere ve bugüne dair atıfta bulunacaklarım kadar güncel gözüküyor.

Bu açılış sözlerinde, Brezilya'da ve yurtdışında yaşayan, *Umudun Pedagojisi* üzerine çalışmaya başlamadan önce bu proje hakkında konuştuğum ve beni cesaretlendiren bir grup dostuma teşekkür etmek istiyorum.

Ana Maria Freire, Madalena Freire Weffort, Maria de Fátima Freire Dowbor, Lutgardes Freire, Ladislau Dowbor, Celso Beisiegel, Ana Maria Saul, Moacir Gadotti, Antonio Chizzotti, Adriano Nogueira, Márcio Campos, Carlos Arguelo, Eduardo Sebastiani Ferreira, Adão J. Cardoso, Henry Giroux, Donaldo Macedo, Peter Park, Peter McLaren, Ira Shor, Stanley Aronowitz, Raúl Magaña, João Batista F. Pinto, Michael Apple, Madeleine Groumet, Martin Carnoy, Carlos Torres, Eduardo Hasche, Alma Flor Ada, Joaquim Freire, Susanne Mebes, Cristina Freire Heiniger ve Alberto Heiniger.

Ayrıca eşim Ana Maria Freire'ye, kitaba eklenen ve metnimdeki önemli unsurları açıklayan mükemmel notlar için teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Metinde numerik üst imler [^{1, 2, 3...}] onun hazırladığı ve kitabın sonunda yer alan sonnotlara, yıldız imleriye [*] sayfaların altındaki dipnotlara atıfta bulunmaktadır.

Sabırla ve özveriyle, benimle birlikte kitabın daktilo edilmiş müsveddesini düzelteren Suzie Hartmann Lontra'ya da ne denli borçlu olduğumun farkındayım.

Bu projeyi benimle ister yüz yüze, isterse yazışarak tartışırken göstermekten imtina etmediği, yirmi dört yıl önce *Ezilenlerin Pedagojisi*'nin müsveddesini okuduğunda ve yayımladığında da aynı şekilde gösterdiği heves için Werner Mark Linz'e minnettarlığımı dile getirmeden geçmemem gerekir.

Son olarak, bugün Brezilyadaki en duyarlı ve en iyi yayıncılardan biri olan Marcus Gasparian'ı kardeşçe kucaklıyor ve *Umudun Pedagojisi: Ezilenlerin Pedagojisi'ni Yeniden Yaşamak'a* dönüşecek olan fikirleri sürekli olarak benimle tartışırken aldığı zevk için "Çok teşekkür ediyorum".

Paulo Freire
São Paulo
Ocak 1994

BİRİNCİ BÖLÜM

1947 yılında, ortaöğretimimi ve aynı zamanda okulun müdürü Dr. Aluizio Pessoa de Araújo'nun¹ özel lütfuyla hukuk fakültesi için hazırlık derslerimi² tamamladığım Colégio Oswaldo Cruz'da³ Portekizce öğreliyordum. Bu sırada, kısa bir süre önce Ulusal Endüstriyel Konfederasyon tarafından kurulan ve başkanlık kararnamesiyle yasal statü kazanan Endüstriyel Sosyal Hizmetler'in (SESI) bir mensubu olmak üzere davet edildim.⁴

Davet, bugüne denk siyasi anlaşmazlıklarımızın asla zarar vermediği, çok yakın dostluk bağlarıyla bağlı olduğum, Colégio Oswaldo Cruz mezunu yakın bir arkadaşım aracılığıyla iletilmişti. Anlaşmazlıklarımız olmak zorundaydı. Dünyaya dair birbirinden farklılaşan görüşlerimizin ve yaşamın kendisine ilişkin anlayışımızın birer ifadesiydi bu anlaşmazlıklar. Yaşamlarımızın en güç bazı anlarını, anlaşmazlıklarımızı yumuşatarak atlattık; böylece siyasi seçimlerimizin ve ideolojik konularımızın üzerinde kalmasını sağladığımız karşılıklı sevgimizi koruma hak ve görevimizi savunduk. Bunu o zaman bilmesek de, her birimiz kendince çoktan postmodern olmuştu bile! Aslında, karşılıklı saygı içinde, fiilen siyasetin en derindeki temellerini deneyimliyorduk.

İsmi Paulo Rangel Moreira'ydı. Bugün ünlü bir avukat ve Pernambuco Federal Üniversitesi'nde hukuk profesörü olarak görev yapıyor.⁵ Recife'deki güneşli bir öğleden sonra, Casa Forte semti, Rita de Souza Sokağı 224 numaradaki evimize gelmiş ve bize –ilk eşim Elza ile bana– SESI'nin varlığından ve bizim için ne anlama gelebileceğinden söz etmişti. Kuruluşun genç başkanı, mühendis

ve sanayici Cid Sampaio'nun, sosyal hizmet projelerini koordine etmek için ona yaptığı daveti kabul etmişti bile. Her şey, kısa bir süre sonra, kendi uzmanlık alanında çalışmak üzere –ki bu onun rüyasıydı– örgütün hukuk departmanına geçeceğini gösteriyordu.

Paulo Rangel'in iyimser sözlerini sessizce, merakla, söze pek karışmadan, kafam karışmış halde dinledim, dinledik. Elza'yla birlikte biraz da korkmuştuk. Belki de yeni olan şey karşısında duyulan bir korkuydu bu. Fakat aynı zamanda maceraya ve risk almaya istekliydik, bundan zevk alıyorduk.

Karanlık “çöküyordu.” Karanlık “çökmüştü.” Recife'de karanlık aniden “bastırır.” Güneş hâlâ parladığını görerek “hayret eder” ve sanki kaybedecek hiç vakti yokmuş gibi hızla kaçıp gider.

Eliza ışığı açtı. “Peki, Paul bu örgütte ne yapacak?” diye sordu. “İhtiyaç duyduğu maaş dışında ona ne sunabilecek burası? Merakını nasıl giderebilecek, bu denli çok sevdiği ders verme işine duyacağı hasretten ve üzüntüden ölmek için kendisini hangi yaratıcı işe verebilecek?”

Hukuk fakültesindeki son yılımızda, öğretim yılının tam ortasındaydık. Tam da davetin geldiği sırada, hayatım açısından son derece önemli olacak bir şeyler yaşanmıştı bile. Bundan daha önce röportajlarımda söz ettim, kitaplarda ve dergilerde çıkan biyografik notlarda da bahsi geçti. Olacağını neredeyse tahmin ettiği –birlikte yaşamımızın başından beri olacağına inandığı– bir şeyin olduğunu görmek Elza'yı memnuniyetle güldürdü. Aynı zamanda hoş, “ben demiştim” türü bir şey içermeyen, sadece ağzına kadar sevinçle dolu bir gülüşü bu.

Günün sonunda eve, insanın yapmakta olduğu bir hatayı düzeltmesinin verdiği tatlı heyecanla dönmüştüm. Elza kapıyı açınca bana, pek çok insanın dudaklarında bir tür bürokratik formaliteden başka bir şey olmayan, ama Elza sorduğunda asla ezbere bir formüle dönüşmeyen ve her zaman samimi olan bir soru sordu. Canlı bir merakın ifadesiydi ve gerçekten öğrenmek için soruyordu: “Bugün ofiste her şey yolunda mıydı?”

Ben de ona avukat olarak yeni kariyerime bir nokta koyan tecrübemi anlattım. Gerçekten de konuşmaya ihtiyacım vardı. Yeni ofisimde karşımda oturan genç diş hekimine anlattığım şeyi kelimesi kelimesine ona aktarmam gerekiyordu. Genç diş hekimi bana hemen Elza'ya anlatmam gereken bir şey söylemişti. Bunu yaparken utanmış, korkmuş ve sınırlı bir haldeydi; elleri sanki aniden zihninden kurtulmuş, bilinçli bedeninden kopmuş ve özerkleşmiş gibi hareket ediyordu, ama yine de “kendi başlarına” hiçbir şey beceremez, adamın ağzından dökülen (nasıl olduğunu Tanrı bilir) sözcüklerle bağlantı kuramaz haldeydi. Tıpkı yaşamımızın akışındaki diğer özel anlarda olduğu gibi o özel anda da Elza ile konuşmalıyım. Konuşulanlar, *söylenenler* ve *söylenmeyenler*, duyulanlar ve dinlenenler hakkında konuşmalıyım. *Söylenenler* hakkında konuşmak sadece söylenen şeyi yeniden söylemek değil, şimdi, yeniden söyleme anında bir kez daha söylenen şeye neden olan tecrübeyi yeniden yaşamaktır. Dolayısıyla, yeniden söylemek, söylenen şey hakkında konuşmak, gerçekleştirmiş olduğumuz söyleme eylemi hakkında ya da bu eylem nedeniyle başka biri tarafından söylenmiş olanı yeniden duymak anlamına da gelir.

“Bu öğleden sonra –birkaç dakika önce– başıma çok ilginç bir şey geldi,” dedim Elza'ya. “Ne oldu biliyor musun? Avukatlık yapmayacağım. Sebebi hukukta özel, insanı kendisine çeken bir şey olmaması değil. Hukuk temel bir ihtiyaç. Yapılması gereken bir iş ve tıpkı diğer her şey kadar etiğe, yetkinliğe, ciddiyete ve insanlara saygı duymaya dayanmalı. Fakat benim istediğim şey hukuk değil.” Sonra ne olup bittiğinden, deneyimlenen şeylerden, sözcüklerden, anlamlı sessizliklerden, söylenmiş olanlardan, duyulmuş olanlardan bahsettim. Borçlu olduğu kişinin avukatı olarak konuşmaya çağırdığım genç diş hekiminden söz ettim. Genç adam, muayenehanesini kısmen de olsa kurmuş, ancak borçlarını ödeyememişti.

“Bir hata yaptım,” dedi. “Sanırım fazla iyimserdim. Geri ödeyemeyeceğim bir kredi aldım. Ama yasal olarak diş hekimliği ya-

pabilmek için belirli aletlere sahip olmam gerekiyor. Bu yüzden, şey, efendim... yemek odasındaki, oturma odasındaki mobilyalarımızı alabilirsiniz...” Sonra utangaç bir şekilde, alaycılığın en ufak bir izi bile olmadan gülerек sözlerini bitirdi: “...Sadece on sekiz aylık kızımı alamazsınız.”

Sessizce dinledim. Düşünüyordum. Sonra ona şöyle dedim: “Sanırım sen, karın ve küçük kızın ve yemek odanız ile oturma odanız bir süreliğine, borçla ilgili sıkıntılarınız açısından bir tür kış uykusunda kalacaksınız. Müvekkilimle bir araya gelip davayı bıraktığımı söylemek için önümüzdeki haftaya kadar beklemem gerekecek. Avukatlığını yapacak benim gibi bir çulsuz bulması da aşağı yukarı bir haftasını daha alacaktır. Bu sadece meseleyi bir süreliğine dondurmak olsa bile, size nefes alabileceğiniz kısa bir zaman verir. Ayrıca, benim de kariyerimi tıpkı sizin gibi başlamadan sonra erdirdiğimi söylemek isterim. Teşekkürler.”

Benim kuşağımdan olan genç adam, kim bilir belki de söyleyenleri ve duyduklarını pek de kavramadan çıkıp gidecekti ofisimden. Soğuk elini sıcak bir şekilde sıktım. Tekrar evine döndüğünde ve konuşulanları düşündüğünde, belki de söylediklerimi söylememe neden olan gerekçelerin bazılarını anlamaya başlamıştır.

O akşam, konuşulanları Elza’ya aktarırken, yıllar sonra bir gün *Ezilenlerin Pedagojisi*’ni yazacağımı asla tahayyül edemedim. Bu kitabın söylem ve önerileri, taşıdığı anlam ve özellikle beni Cid Sampaio’nun Paulo Rangel tarafından iletilen teklifini kabul etme kararım açısından, o akşamüstü yaşananlarla ilişkili olacaktı. O akşamüstü Elza’nın, “Bunu ümit ediyordum. Sen bir eğitimcisin,” dediğini duyar duymaz avukatlık mesleğini sonsuza kadar terk ettim. Karanlığın alelacele çöktüğü o akşamın üzerinden birkaç ay geçmişti ki, uzmanlık alanı, çalışmaları, düşünceleri ve pratiği *Ezilenlerin Pedagojisi*’nin doğumunda vazgeçilmez bir uğrak haline gelecek olan SESI’nın Eğitim ve Kültür Bölümü’ne yapılan davete evet dedim.